

БАНКІВСЬКА СПРАВА

Науково-практичне видання.
Виходить 2 рази на рік
Видається із січня 1995 року

№ 1-2 (158) — 2023

ЗМІСТ

ПРОБЛЕМИ МАКРОЕКОНОМІКИ

- Катерина Мельник, Сергій Колотуха.** Фінансова стійкість банків як запорука стабільності банківської системи України 3
- Валентина Плєскач, Надія Прокопенко.** Шляхи управління соціально-економічним розвитком країни через середньострокове бюджетне планування 17
- Петро Юхименко.** Перехід до “зеленої” економіки на стійких технологічних змінах..... 31

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

- Муслім Мурсалов.** Антикризовий аспект регулювання банківської діяльності: сучасні виклики, накопичений досвід, перспективні рішення 52
- Фахрі Муршудлі.** Сучасні тренди розвитку міжнародного банківського бізнесу: транснаціоналізація та цифровізація 66

АНАЛІЗУЮТЬ НАУКОВЦІ

- Сергій Колотуха, Наталія Гвоздей.** Банківське кредитування як фактор економічної стабілізації аграрного сектору економіки 83
- Леонід Сук, Петро Сук.** Забезпечення банківського кредиту в сільському господарстві 95
- Олена Гавриленко.** Зміна клімату в українських містах: наслідки та шляхи протидії 102
- Георгій Почепцов.** Пропаганда не така проста, як її малюють 122
- Contents 127

Індекс журналу в каталозі передплатних видань України 74060.

Постановою президії ВАК України від 30 березня 2011 р. № 1-05/3 журнал “Банківська справа” внесено до Переліку № 1 наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з економічних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Головний редактор — В.Д. БАЗИЛЕВИЧ

Редакційна рада: А.С. ГАЛЬЧИНСЬКИЙ, В.М. ГЕЄЦЬ, В.О. ЛИТВИЦЬКИЙ, А.М. МОРОЗ, А.І. СТЕПАНЕНКО.

Редакційна колегія: В.Д. БАЗИЛЕВИЧ, В.А. ГЛАДКИЙ — заступник головного редактора, В.П. РОЗУМНИЙ — відповідальний секретар, О.В. ВАСЮРЕНКО (м. Харків), Н.І. ГРАЖЕВСЬКА (м. Київ), М. ДРАЖАНОВА (м. Брно, Чехія), М. ЖИВІТІРЕ (м. Рига, Латвія), Г.В. ЗАДОРЖНИЙ (м. Харків), В.І. КАРАСЬОВ (м. Київ), Т.Т. КОВАЛЬЧУК (м. Київ), Л.Л. ЛАЗЕБНИК (м. Київ), І.О. ЛЮТИЙ (м. Київ), І.І. МАЗУР (м. Київ), С.В. МІЩЕНКО (м. Львів), С.В. НАУМЕНКОВА (м. Київ), В. НОЙМАНН, (м. Берлін, Німеччина), С.М. ПАНЧИШИН (м. Львів), С.О. РИБАК (м. Київ), Т.С. СМОВЖЕНКО (м. Львів), А. ТАУБАЄВ (м. Караганди, Казахстан).

Над журналом працювали: Ю.М. Слуцька, Н.О. Яцун, Ю.Ю. Степанчук, І.А. Олійник, Ю.А. Полулященко.

Видання зареєстровано в Державній реєстраційній службі України.
Свідоцтво КВ № 19030-7910ГР від 05.07.2012.

Усі права застережено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції. Редакція не обов'язково поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої інформації несуть автори публікацій. Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Адреса редакції: 01054, м. Київ, вул. Стрілецька, 28.

Тел.: (044) 272-42-91; **факс:** (044) 234-23-36.

E-mail: slutska@society.kiev.ua <http://www.banking.com.ua>

Засновник — Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Видавець — Видавництво “Знання”, 01054, м. Київ, вул. Стрілецька, 28

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3596 від 05.10.2009 р.

Журнал розповсюджується тільки за передплатою.

Примірник можна придбати в книгарні “Абзац”, тел.: (044) 581-15-68; (050) 336-86-08, попередньо його замовивши.

Матеріали журналу рекомендовано до друку рішенням вченої ради економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Підписано до друку 14.06.2023. Формат 70×100 1/16. Папір офс. №1.

Друк офс. Гарнітура шкільна.

Ум. друк. арк. 10,4. Обл.-вид. арк. 11,4. Наклад 300 примірників. Зам. №

© “Банківська справа”, 2023

УДК 338.2:631.152.3

**Сергій
Колотуха,**

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Уманського національного університету садівництва, кандидат економічних наук

**Наталія
Гвоздей,**

доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кандидат економічних наук

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Проаналізовано ситуацію на ринку банківського кредитування аграрного сектору. Виявлено основні фактори попиту на кредитні ресурси з боку сільськогосподарських підприємств. Піднімаються актуальні проблеми недостатності фінансових ресурсів для розвитку підприємств агропромислового комплексу, рішенням яких можуть стати програми пільгового кредитування, надання позик на прийнятних умовах сільським товаровиробникам. Встановлені ключові причини низької ефективності чинного механізму кредитування банками агропромислового сектору. Надана оцінка діючим механізмам фінансування сільськогосподарських товаровиробників. Виявлено ключові недоліки в системі фінансування підприємств агропромислового комплексу. Розглянуті основні перешкоди кредитування фінансово-кредитними установами сільського господарства України і запропоновані варіанти їх усунення. Доведено, що ефективно налагоджена система кредитування дозволяє банкам розглядати надання позик під заставу земель сільськогосподарського призначення як один із найбільш надійних і безпечних способів інвестування коштів у сільське господарство. Встановлені проблеми, що стають основними перепонами для отримання позичальником позики, і запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банківське кредитування, фінансові ресурси, сільськогосподарські підприємства, аграрний сектор, земля.

В умовах імпортозаміщення сільськогосподарські кредити все більше затребувані фермерами. Але чим сильніший попит на кредити, тим обережніше поведуть себе банки: агросектор — це ризикований ринок, тому більшість комерційних банків неохоче кредитують його представників. Багато банків готові надавати кредит на розвиток сільського господарства тільки своїм або перевіреним клієнтам із позитивною кредитною історією. Новоствореним сільгоспідприємствам отримати кредит у комерційному банку на розвиток агробізнесу практично неможливо.

Проблеми вдосконалення механізму кредитування і державного регулювання у сфері сільського господарства висвітлювалися у працях вітчизняних учених і практиків М. Дем'яненка, П. Саблука, Г. Корнійчук, Ю. Лупенка, О. Непочатенко, С. Халатур¹.

Незважаючи на високий рівень важливості отриманих багатьма науковцями результатів, комплексне дослідження, яке б висвітлювало актуальні проблеми фінансування саме підприємств аграрного сектору економіки, доступності позик для фермерів, малих і середніх сільгоспвиробників, поліпшення кредитної активності комерційних банків і програм підтримки агросектору, проводилося недостатньо.

Метою статті є оцінювання стану банківського кредитування аграрного сектору в Україні та визначення підходів до активізації чинної системи кредитування агробізнесу.

Методологія дослідження спирається на системний підхід до використання методу пізнання від абстрактного до конкретного і спеціальні методи економіко-статистичних досліджень (порівняння, групування, деталізації підсумкових показників, узагальнення), що допомогло забезпечити достовірність результатів дослідження та обґрунтованість висновків.

Україна володіє величезним потенціалом для розвитку аграрної галузі. Проте в останні роки спостерігається тенденція уповільнення темпів обсягів кредитування аграріїв, незважаючи на прийняття й реалізацію низки державних програм, зокрема щодо їх кредитної підтримки. Основною серед причин зменшення обсягів банківських кредитів у процесі аграрного виробництва є недостатнє теоретичне обґрунтування системи кредитування аграрної галузі та дослідження особливостей процесу аграрного виробництва².

¹ Дем'яненко М.Я. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК: монографія / М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, В.М. Скупий. — Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. — 372 с.; Корнійчук Г.В. Фінансові ресурси як елемент фінансового потенціалу агроформувань / Г.В. Корнійчук // Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — № 8. — С. 44—45; Лупенко Ю.О. Сучасні інструменти для фінансування аграрного сектору економіки / Ю.О. Лупенко, В.В. Феценко // Фінансовий ринок України. — 2012. — № 12. — С. 26—30; Непочатенко О.О. Кредитні ризики в системі банківського кредитування аграріїв / О.О. Непочатенко, П.К. Бечко, А.О. Корнега // Зб. наук. праць Уманського нац. ун-ту садівництва. — 2016. — № 88 (2). — С. 7—20; Халатур С.М. Фінансово-кредитне забезпечення сільськогосподарської галузі на основі оптимізації банківських активів / С.М. Халатур, М.Є. Гармаш // Економіка та держава. — 2017. — № 9. — С. 78—81.

² Дем'яненко М.Я. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК: монографія / М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, В.М. Скупий. — Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. — С. 38.

Аналіз та узагальнення теоретичного дослідження ролі банківського кредиту в вітчизняній і зарубіжній економічній практиці свідчить, що до цього часу неповною мірою проведені дослідження єдиного підходу до узагальнення ролі кредиту у відтворювальному процесі. Одна група вчених пов'язує роль кредиту із властивими цій економічній категорії функціями або розглядає її як результат реалізації функцій кредиту. Інша група авторів трактує роль кредиту як стимулятора зростання і прискорення руху капіталу, за допомогою якого примножуються доходи. Третя група пропонує категорію кредиту розглядати через призму вирівнювання норми прибутку, підкреслюючи здатність кредиту посилювати диспропорції в розвитку виробництва у зв'язку з його спрямуванням у ті галузі та підприємства, які здатні забезпечити максимальний прибуток кредитором. Це твердження вимагає особливої уваги, враховуючи, що за сучасних умов кредит переважно обслуговує потреби галузей із нетривалим обертанням оборотних активів і високим рівнем рентабельності.

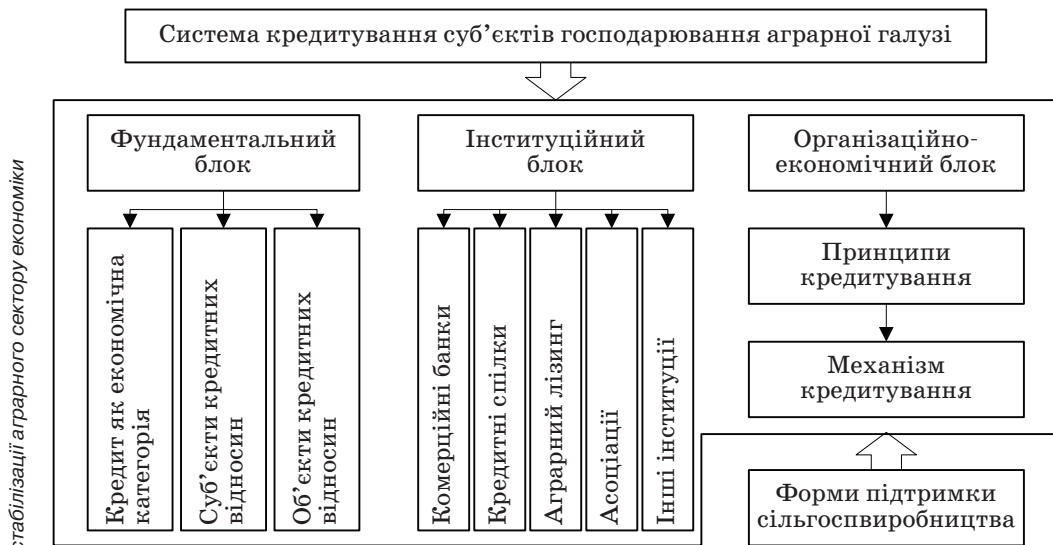
Роль кредиту обумовлена впливом різних чинників, пов'язаних з діяльністю як кредитора, так і позичальника, зокрема попиту та пропозиції на кредитному ринку, стану процесу реалізації, динаміки цін, конкуренції тощо. Це потребує оцінювати роль кредиту з урахуванням діяльності кредитних інституцій, їх кредитної політики і сформованої системи кредитування. Відповідно до специфіки аграрного виробництва під системою кредитування слід розуміти сукупність елементів, що базуються на фундаментальних властивостях кредиту і функціях комерційних банків, принципах і механізмі кредитування, спрямованих на розширене відтворення в сільському господарстві за державної та інших форм підтримки (рисунок).

Особливу роль у забезпеченні доступу суб'єктів господарювання аграрної галузі до кредитних ресурсів відіграють форми прямої й непрямой державної підтримки. Система сільськогосподарського кредитування в Україні в сучасних умовах господарювання характеризується поєднанням ринкового і пільгового механізмів кредитування. Пільговий механізм кредитування аграріїв здійснюється за спеціальними програмами, спрямованими на підвищення ефективності аграрного виробництва, зростання його обсягів за умови безперервності процесу виробництва та забезпечення продовольчої безпеки країни.

До тенденцій розвитку сільськогосподарського кредитування на сучасному етапі належать диверсифікація форм фінансового посередництва (із провідною роллю комерційних банків); орієнтація комерційних банків на великотоварне сільськогосподарське виробництво як найбільш надійного і прибуткового позичальника; поступовий перехід від прямої участі держави в кредитуванні сільського господарства до опосередкованого.

На сучасному етапі однією з основних світових тенденцій у розвитку кредитування сільського господарства є пошук найбільш ефективних форм державного регулювання ринку сільськогосподарського кредиту. Ринок сільськогосподарського кредиту є прикладом тісної взаємодії держави,

банківського сектору і сільськогосподарських виробників при вирішенні питань щодо стійкого розвитку аграрного виробництва та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Система кредитування суб'єктів господарювання аграрної галузі*

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.

Вітчизняна практика і зарубіжний досвід свідчать, що фінанси сільськогосподарських підприємств відрізняються певною специфікою і потребують постійного залучення позикового капіталу. Через тривалість виробничого циклу, сезонність виробництва та пов'язаний із цим характер формування витрат і запасів у сільськогосподарських підприємствах відсутні власні джерела для безперервного фінансування. Використання позикового капіталу дає змогу істотно розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити ефективніше використання власних засобів, прискорити оновлення основних фондів. У зв'язку з цим залучення й використання позикових фінансових ресурсів є найважливішим аспектом фінансової діяльності підприємства, спрямованої на досягнення високих кінцевих результатів господарювання. Розглянемо стан кредитування підприємств АПК за 2017—2021 рр. (таблиця).

Сільське господарство завдяки своїм природно-кліматичним та економічним особливостям має стати пріоритетною галуззю. Для цього необхідні перегляд аграрної політики держави, розширення та ефективна реалізація комплексних національних проектів розвитку агропромислового виробництва, спрямованих на забезпечення розширеного відтворення в усіх сферах села і розвиток сільських територій.

Стан кредитування підприємств АПК України у 2017—2021 роках*

Показники	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяги залучених кредитів: усього, млрд грн, у т. ч.:	48 425	55 374	59 706	67 675	61 600
короткострокові	22 059	24 486	18 008	24 570	26 689
середньострокові	20 357	19 781	22 972	30 242	31 247
довгострокові	6 008	11 107	18 726	12 863	3 664
Процентна ставка за залученими кредитами, %:	20,2	18,4	16,3	17,7	16,4
у національній валюті	23,0	20,4	17,7	20,5	19,7
в іноземній валюті	10,7	10,7	7,3	6,9	6,5

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.

Умовою ефективного функціонування процесів розширеного відтворення в економіці є наявність фінансових ресурсів. Відсутність фінансової бази створює проблеми не лише простого, але й розширеного відтворення. Пошук джерел фінансування є основою механізму розширеного відтворення. Від їх властивостей багато в чому залежить структура механізму, особливості його функціонування та ефективність.

У більшості розвинених країнах діє спеціалізована система сільськогосподарського кредиту, пов'язана зі специфікою галузі. Тривалість відтворювального циклу — одна з основних особливостей сільськогосподарського кредиту. Підприємства сільського господарства внаслідок тривалого процесу відтворення потребують позикових коштів на термін, не менш як пів року. Комерційні банки віддають перевагу в наданні кредитів підприємствам більш прибуткових галузей економіки, тобто мають справу з так званими “короткими” грошима. Тому більшість сільськогосподарських товаровиробників, по суті, залишаються без кредитів. Нині кредити мають можливість залучити лише ті сільськогосподарські підприємства, платоспроможність яких дозволяє їм це зробити, тобто для оплати кредиту та сплати відсотків їм вистачить і власних коштів. При цьому поза увагою залишаються ті позичальники, фінансовий стан яких є проблемним і вони дійсно потребують фінансової допомоги. Варто зауважити, що таких клієнтів, яким відмовляють у наданні кредиту через низьку кредитоспроможність, близько 30 %. Це означає, що третина сільськогосподарських позичальників, які потребують зовнішнього фінансування, не можуть його реально отримати.

У цьому аспекті необхідно нагадати, що основною метою державної фінансової підтримки через механізм здешевлення кредитів є збільшення обсягів кредитування підприємств у галузі сільського господарства. І насам-

перед цього можна досягти, якщо полегшити їм доступ до кредитних ресурсів. Оскільки сьогодні банки зацікавлені в агроклієнтах, то головною перешкодою на шляху їхньої співпраці є саме низька платоспроможність позичальників. Водночас очевидно, що при зниженні ціни на кредитні ресурси збільшується можливість їх залучення. У цьому й полягає суть механізму часткової компенсації — здешевлення вартості кредиту.

О. Немкович пропонує альтернативний механізм здешевлення кредитів, який полягає в тому, щоб компенсація враховувалася ще на етапі залучення кредиту, тобто банки, оцінюючи можливості повернення позичальником кредиту та оплати відсотків у розрахунках, розмір кредитних відсотків зменшували б на рівень компенсації³.

Особливістю аграрної галузі є значне поширення товарних кредитів як метод фінансування сільськогосподарських товаровиробників, який існує в таких формах:

1) авансові постачання матеріалів або виконання робіт у рахунок майбутнього врожаю. Розрахунок за постачання проводиться готовою продукцією або грошовими коштами;

2) авансовий платіж за майбутнє постачання продукції. Ця форма застосовується переробниками сільськогосподарської продукції або торговими посередниками;

3) відстрочка платежу при розрахунках за постачання продукції та виконання робіт.

Головним недоліком товарного кредиту є його завищена вартість порівняно з банківським кредитом — процентні ставки за товарними кредитами становлять 30—40 % річних. Проте жорстка прив'язка технологічних циклів в АПК до календарного графіка, сезонність обороту грошових коштів, відсутність реальної конкуренції серед постачальників змушують сільгоспвиробників погоджуватися зі складними умовами, що пред'являються постачальниками.

У країні доцільно підготувати проєкт спеціального закону “Про сільську кредитну систему”, в якому необхідно визначити основні напрями її розвитку:

— створення сільськогосподарської кредитної системи з відповідною інфраструктурою;

— надання з місцевих бюджетів державних кредитів для сільськогосподарських підприємств;

— створення Державного земельного (іпотечного) банку з відповідними функціями.

В результаті основними напрямами кредитної політики може стати надання кредитів для:

— модернізації та інновації в сільському господарстві;

³ Немкович О.Б. Державна підтримка підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів / О.Б. Немкович // Наукові записки. — Серія: Економіка. — Вип. 12. — С. 271.

- довгострокового інвестиційного кредитування сільськогосподарських товаровиробників;
- кредитування суб'єктів малого і середнього агробізнесу із залученням до цього процесу кредитних кооперативів.

Крім цього негайного вирішення потребують правові земельні питання. Оскільки чинна судова система не може кваліфіковано і в оптимальні терміни вирішити питання власності на землю, меж земельних ділянок, показників їх оцінки, розмірів ставок земельних платежів, розподілу земельних учасників, то назріла необхідність організації в структурі судових інстанцій Земельного господарського суду України з відповідними регіональними судами.

Створення й діяльність земельної кредитної системи не можливе також без відповідної Земельної інспекції, що буде здійснювати інспекторську діяльність за дотриманням земельного законодавства та угод.

Для вирішення перелічених вище проблем слід вжити таких заходів:

- розробити і прийняти нормативні документи щодо експертної оцінки земельних ділянок для іпотечних операцій та забезпечити підготовку відповідних експертів;
- сформуванню прозору систему кадастрової нумерації земельних ділянок;
- розробити пакет нормативно-методичних документів з іпотечного кредитування, регулювання створення земельного ринку, державних регіональних земельних фондів і ринку цінних земельних паперів;
- створити систему консалтингових послуг учасниками заставних операцій;
- розробити і прийняти пакет нормативних документів зі створення та діяльності систем Державного акціонерного земельного (іпотечного) банку та Української державної земельної біржі.

Важливим інструментом, що забезпечить легітимність заставних операцій, є також створення Української державної земельної біржі, яка має стати постійно діючим земельним ринком і комерційним посередником, що буде сприяти укладенню угод про операції з землею, а також об'єднуватиме і контролюватиме діяльність регіональних земельних бірж.

У системі державної підтримки економіки сільськогосподарських товаровиробників необхідно сформуванню адекватний нинішнім умовам кредитний механізм, в якому доцільно погоджувати всі рівні підтримки з різними інструментами правового та економічного характеру.

Основними напрямками розвитку державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників можуть стати:

- система взаємодії кредитних організацій усіх рівнів на базі комплексного і системного підходів до вирішення завдань загального розвитку сільського господарства;
- проведення моніторингу кредитних відносин на селі, забезпечення фінансової безпеки кредитних організацій і захисту економічних інтересів сільгосптоваровиробників;
- методичне та інформаційне забезпечення кредитних відносин;

- державна підтримка сільських товаровиробників у процесі організації закупівель сільськогосподарської продукції товарно-кредитною корпорацією;
- підтримка інноваційних проєктів у сільському господарстві з боку держави.

Світовий досвід свідчить про те, що суб'єкти аграрного бізнесу зіштовхуються з проблемою щодо складного доступу до кредитів та інших джерел залучених коштів. Головною причиною відмови кредитних інститутів сільськогосподарським підприємствам у наданні фінансових ресурсів є нездатність суб'єкта аграрного підприємництва належним чином забезпечити повернення наданого кредиту. Звідси виникає незацікавленість кредитних закладів кредитувати високоризиковані сільськогосподарські проєкти.

В усьому цивілізованому світі земля є заставою під довгострокові, дешеві кредити для аграрного сектору. Земельний фонд України налічує 33 млн га ріллі, а її вартість, за підрахунками вчених, становить 140—300 млрд грн. Таким чином, в аграрний сектор економіки може бути залучено довгострокових кредитів під іпотеку землі 100—200 млрд. Отже, в Україні є всі передумови для створення та ефективного розвитку земельних банків.

На думку цілого ряду вчених і практиків, ця перешкода може бути усунена за допомогою ліквідного забезпечення, наданого третьою особою. У зв'язку з цим найбільш актуальним стає використання державних і муніципальних гарантій, а також поручительств фондів підтримки аграрного підприємства з метою розвитку та підвищення ефективності за кредитами, наданими сільськогосподарським підприємствам, створення й розвиток системи гарантування сільськогосподарських кредитів. В економічній літературі містяться різні погляди і пропозиції щодо організації та функціонування подібних фондів, а також можливостей застосування інструментів державних і муніципальних гарантій для покриття кредитних зобов'язань.

Зважаючи на величезне значення аграрної галузі в економіці країни, її роль у забезпеченні продовольчої безпеки, практично в усіх розвинених країнах використовується пільговий режим як фінансування, так і кредитування сільського господарства, де заставою виступає вирощена сільськогосподарським підприємством продукція.

На нашу думку, заслуговує на увагу запровадження механізму регресивної шкали визначення облікової ставки комерційного банку за користування кредитом з урахуванням приросту прибутку. Суть його полягає в тому, що кожен наступний приріст прибутку знижував би кредитну ставку, що буде сприяти підвищенню ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств.

Саме на це у свій час звертав увагу Д. Рікардо, коли стверджував, що звернення до банку за позиками залежить від співвідношення норми прибутку, яку можна отримати за допомогою цих грошей, і норми відсотка, під який банк позичає свої гроші⁴.

⁴ Рікардо Д. Сочинения / Д. Рікардо. — Т. 1. — М.: Госкомиздат, 1993. — С. 238.

Проте дехто з авторів вважають, що при досягненні ситуації, коли всі сільськогосподарські підприємства стануть прибутковими, а рівень їхньої рентабельності перевищуватиме рівень реальних кредитних ставок, пільгове кредитування втратить економічний сенс⁵. Але таке положення не реальне, тобто навіть при прибутковості всіх сільськогосподарських підприємств завжди буде частина таких, рівень рентабельності яких буде нижчим за вартість кредитів. Саме для таких господарств і мають передбачатися в державному бюджеті кошти для здешевлення кредитів⁶. Оскільки ж чисельність їх буде зменшуватися, то скорочуватиметься й розмір такої бюджетної підтримки.

У практиці кредитних установ умови кредитування визначаються під час переговорів між банком та позичальником на підставі моніторингу діяльності позичальника. На кредитні ресурси застосовуються змінна, фіксована та змінна з фіксованим строком відсоткові ставки. Відсотки регулюються й коригуються залежно від умов, що склалися на фінансовому ринку.

За фіксованою процентною ставкою відсоток сплачується з урахуванням рівня інфляції. Змінні процентні ставки з фіксованим терміном застосовуються до довгострокового кредитування (кожен етап кредитування характеризується власною процентною ставкою). Процентні ставки значно різняться по країні, тому що вони залежать від економічної ситуації в одній країні.

З розвитком ринкових відносин, із наданням більшої самостійності суб'єктам підприємницької діяльності у вирішенні виробничих питань актуальним є розвиток комерційного кредитування як у традиційних його формах, так і в нових, з урахуванням сучасних умов. Так, ознаки комерційного кредитування наявні при розрахунках із застосуванням платіжних вимог-доручень. Доцільно збільшити строк відтермінування перерахування коштів платником до трьох місяців за згодою сторін (зараз цей термін становить 20 днів). Це дасть змогу відпрацювати стратегію погашення заборгованості платником і не допустити появи "завислого" боргу.

Сучасний стан розвитку кредитних відносин характеризується процесом пошуку нових форм кредитного забезпечення аграрного сектору економіки, виходячи з нових економічних умов. Зміна умов економічного середовища зумовлює зміну кредитних відносин в аграрному секторі економіки⁷.

⁵ Колотуха С. Поліпшення рівня фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств / С. Колотуха, Н. Гвоздей, О. Вінницька // *Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal*. — 2019. — Vol. 5. — No. 4. — P. 95—110; Kolotukha S. Aspects of Increasing the Level of Financial Support of Agricultural Enterprises / S. Kolotukha, N. Gvozdej, L. Chvertko, O. Vinnytska, T. Korniienko // *Proceedings of the 35th International Business Information Management Association (IBIMA)*, ISBN: 978-0-9998551-4-0. — 1-12 April. — 2020. — Seville, Spain. — P. 18217—18228.

⁶ Kolotukha S. Development of Land Relations and Mortgage Loaning of Agricultural Enterprises in the Context of Modern Conditions / S. Kolotukha, N. Gvozdej, O. Vinnitskaya, L. Chvertko, T. Korniienko // *Vision-2025: education excellence and management of innovations through sustainable economic competitive advantage*. — 2019. — P. 6847—6856; Farah A.B. Competitiveness vs. Sustainability: An Assessment of Profitability as a Component of an Approach on "Sustainable Competitiveness" in Extensive Farming Systems of Central Spain [El. resource] / A.B. Farah, A. Gymez-Ramos // *Sustainability*. — 2014. — No. 6. — P. 8029—8055. — URL: <https://doi.org/10.3390/su6118029>.

⁷ Гладій М.В. Кредитування в системі аграрних трансформацій України / М.В. Гладій, Ю.Я. Лузан // *Економіка АПК*. — 2020. — № 8. — 37 с.

Одним із методів удосконалення кредитного механізму аграрної галузі є запровадження аграрних розписок, де також присутні елементи комерційного кредитування.

Аграрна розписка — товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах.

Відповідно до виду зобов'язання аграрні розписки поділяються на товарні аграрні розписки та фінансові аграрні розписки.

Товарна аграрна розписка — це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника за аграрною розпискою здійснити поставку узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк поставки якої визначені товарною розпискою.

Фінансова аграрна розписка — це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника сплатити грошову суму, розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості.

За відсутності земельної іпотеки як кредитна застава можуть використовуватися складські свідоцтва та інші товаророзпорядчі документи на сільськогосподарську продукцію.

За допомогою складських свідоцтв можливо забезпечити доступ виробників сільськогосподарської продукції до короткострокових банківських кредитів та мінімізувати ризики учасників аграрного ринку. Вітчизняна система складських документів на зерно базується на використанні як простих, так і подвійних складських свідоцтв. Це різні види товаророзпорядчих документів, що видаються сертифікованими зерновими складами власникам зерна, які розмістили його на зберігання на цих складах.

Просте складське свідоцтво є документом на пред'явника, який надає можливість власнику такого свідоцтва розпорядитися зерном протягом терміну його зберігання — продати, обміняти або передати в заставу. При цьому власник простого складського свідоцтва в установленому порядку повинен повідомити зерновий склад, де зберігається зерно, на яке було видане це свідоцтво, про здійснену передачу свідоцтва і зерна в заставу.

Слід зазначити, що для операцій кредитування краще підходить подвійне складське свідоцтво. Це товаророзпорядчий документ, що складається з двох частин: частина А — складське свідоцтво і частина Б — заставне свідоцтво. Подвійне складське свідоцтво підтверджує право власності на здане на зберігання зерно, описує кількість і якість зданого зерна, термін і спосіб зберігання, плату за зберігання і зобов'язання складу повернути зерно особі, яка є власником свідоцтва, в обмін на обидві частини свідоцтва, пред'явлені разом, або в обмін на складське свідоцтво (частина А) та суму кредиту і відсотків за ним, одержаних за заставним свідоцтвом (частина Б). Подвійне складське свідоцтво надає можливість власнику зерна розпоряджатися зерном протягом терміну його зберігання, а також використовувати

ти все належне йому зерно, що зберігається на складі, або будь-яку його частину як забезпечення застави для отримання кредиту⁸.

На жаль, викладена вище система складських свідоцтв на зерно в Україні так і не запрацювала в повному обсязі. Це зумовлено декількома обставинами. Насамперед використання складських свідоцтв стримувалося складною процедурою сертифікації зернових складів, які повинні видавати ці документи. І нарешті, серйозною перешкодою на шляху застосування складських свідоцтв як інструменту фінансування аграрного сектору стала відсутність державних гарантій захисту інтересів власників складських свідоцтв у випадку недобросовісної поведінки власників зернових складів. Передбачалося, що для цього буде створено спеціальний фонд, але до цього часу він так і не з'явився.

Висновки. Таким чином, основною умовою для ведення розширеного аграрного виробництва є вдосконалення процесу державного регулювання кредитування аграріїв. Заходи державного сприяння сільському господарству мають бути спрямовані на створення умов, за яких основна маса сільськогосподарських товаровиробників зможе вести відтворення на розширеній основі за рахунок власних коштів, а також у разі необхідності залучати й обслуговувати позикові кошти з метою розвитку виробництва. Державна підтримка аграріїв повинна концентруватися в таких напрямках:

- розробка стратегії розвитку аграрної галузі на довгострокову перспективу та прийняття відповідної нормативної бази;
- організація рівних умов функціонування для всіх суб'єктів господарювання в галузі шляхом встановлення єдиних законодавчих правил їх функціонування і бюджетної підтримки;
- високоефективне суворе цільове використання бюджетних та інвестиційних ресурсів регіону;
- вдосконалення законодавчого, наукового, методичного, інформаційного, кадрового, матеріального і фінансового супроводу сільського господарства;
- проведення цілісної технологічної політики за рахунок встановлення єдиних державних галузевих стандартів у сільському господарстві, а також контролю за їх дотриманням;
- втілення в життя єдиної політики кредитування галузі, яка забезпечить умови для розширеного відтворення з широким використанням пільгового кредитування та субсидування;
- підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства шляхом розробки регіональних і місцевих програм залучення приватних інвестицій, надання особливих податкових режимів та інших пільг у разі успішного втілення в життя проєктів у сільському господарстві.

Надійшла до редакції 02.12.2022

⁸ Литвиненко Т.І. Основні напрямки реформування системи кредитування в аграрному секторі / Т.І. Литвиненко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Миколаїв, 2016. — Вип. 2. — С. 120.

Sergiy Kolotukha, Nataliia Gvozdej. *Bank Lending as a Factor of Economic Stabilization of the Agricultural Sector of the Economy*

The situation on the market of bank crediting of the agricultural sector has been analyzed. The main factors of demand for credit resources on the part of agricultural enterprises have been identified. Actual problems of insufficient financial resources for the development of enterprises of the agro-industrial complex are being raised, the solution of which can be preferential lending programs, providing loans on acceptable terms to rural producers. The key reasons for the low efficiency of the current lending mechanism by banks in the agro-industrial sector have been established. The evaluation of the current financing mechanisms of agricultural commodity producers is given. Key deficiencies in the system of financing enterprises of the agro-industrial complex have been identified. The main obstacles to crediting by financial and credit institutions of agriculture of Ukraine were considered and options for their elimination were proposed. It has been proven that an effectively established crediting system allows banks to consider granting loans secured by agricultural land as one of the most reliable and safe ways of investing funds in agriculture. The problems that become the main obstacles to obtaining a loan by the borrower are identified and the ways to solve them are proposed.

Key words: bank lending, financial resources, agricultural enterprises, agricultural sector, land.

Сергей Колотуха, Наталия Гвоздей. *Банковское кредитование как фактор экономической стабилизации аграрного сектора экономики*

Проанализирована ситуация на рынке банковского кредитования аграрного сектора. Выявлены основные факторы спроса на кредитные ресурсы со стороны сельскохозяйственных предприятий. Поднимаются актуальные проблемы недостаточности финансовых ресурсов для развития предприятий агропромышленного комплекса, решением которых могут стать программы льготного кредитования, предоставление ссуд на приемлемых условиях сельским товаропроизводителям. Установлены ключевые причины низкой эффективности действующего механизма кредитования банками агропромышленного сектора. Дана оценка действующим механизмам финансирования сельскохозяйственных товаропроизводителей. Выявлены ключевые недостатки в системе финансирования предприятий агропромышленного комплекса. Рассмотрены основные препятствия кредитованию финансово-кредитными учреждениями сельского хозяйства Украины и предложены варианты их устранения. Доказано, что эффективно отлаженная система кредитования позволяет банкам рассматривать предоставление ссуд под залог земель сельскохозяйственного назначения как один из наиболее надежных и безопасных способов инвестирования средств в сельское хозяйство. Установлены проблемы, становящиеся основными преградами для получения заемщиком ссуды, и предложены пути их решения.

Ключевые слова: банковское кредитование, финансовые ресурсы, сельскохозяйственные предприятия, аграрный сектор, земля.

CONTENTS

THE PROBLEMS OF MACROECONOMICS

- Kateryna Melnyk, Serhiy Kolotukha.** Financial Stability of Banks
as a Guarantee of the Stability of the Banking System of Ukraine..... 3
- Valentyna Pleskach, Nadiya Prokopenko.** Medium-Term Budget
Planning in the Context of the Socio-Economic Development
of the State17
- Petro Yuhumenko.** Transition to a “Green” Economy Based
on Sustainable Technological Change.....31

FOREIGN EXPERIENCE

- Muslim Mursalov.** Anti-Crisis View of Banking Regulation
Activities: Modern Challenges, Accumulated Experience,
Promising Solutions.....52
- Fahri Murshudli.** Modern Trends in the Development of International
Banking Business: Transnationalization and Digitalization66

SCIENTISTS ANALYSE

- Sergiy Kolotukha, Nataliia Gvozdej.** Bank Lending as a Factor
of Economic Stabilization of the Agricultural Sector of the Economy 83
- Leonid Suk, Petro Suk.** Securing a Bank Credit in Agriculture95
- Olena Havrylenko.** Climate Change in the Ukrainian Cities:
Consequences and Countermeasures 102
- Georgii Pocheptsov.** Propaganda Is Not Easy..... 122

Founder — Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Publisher — Znannia Publishing Ltd.

Chief Editor — Viktor Bazylevych (Dr.oec., Professor, Ukraine).

Editorial Board: Viktor Bazylevych (Dr.oec., Professor, Ukraine), Viktor Gladkyi (Deputy Chief Editor), Volodymyr Rozumnyi (Executive Secretary), Oleg Vasiurenko (Dr.oec., Professor, Ukraine), Nadiya Hrazhevska (Dr.oec., Professor, Ukraine), Marianna Dražanova (Ph.D in Economics, Professor, Czech Republic), Marga Zhivitere (Dr.oec., Professor, Latvia), Hryhorii Zadorozhnyi (Dr.oec., Professor, Ukraine), Volodymyr Karasiov (Director of Project “Journal “Bankivs’ka sprava”), Trokhym Kovalchouk (Dr.oec., Professor, Ukraine), Larysa Lazebnyk (Dr.oec., Associate Professor, Ukraine), Igor Liutyi (Dr.oec., Professor, Ukraine), Iryna Mazur (Dr.oec., Professor, Ukraine), Svitlana Mischenko (Dr.oec., Ukraine), Svitlana Naumenkova (Dr.oec., Professor, Ukraine), Wilfried Neumann (Dr.oec., Professor, Germany), Stepan Panchyshyn (Dr.oec., Professor, Ukraine), Sergii Rybak (Ph.D in Economics, Ukraine), Tamara Smovzhenko (Dr.oec., Professor, Ukraine), Ayapbergen Taubaev (Dr.oec., Professor, Kazakhstan).

Головний редактор — В.Д. Базилевич (доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України).

Редакційна колегія: В.Д. Базилевич (д-р екон. наук, професор, член-кор. НАН України, м. Київ); В.А. Гладкий (економіст, заступник головного редактора, м. Київ); О.В. Васюренко (д-р екон. наук, професор, академік Академії економічних наук України, м. Харків); Н.І. Гражевська (д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії, макро- та мікроекономіки економічного факультету Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка); М. Дражанова (канд. екон. наук, професор, директор Вищої школи бізнесу “Академія СТИНГ”, Брно, Чехія); М. Живітіре (д-р екон. наук, професор, ректор Інституту менеджменту інформаційних систем (м. Рига, Латвія); Г.В. Задорожний (д-р екон. наук, професор кафедри економічної теорії економічного факультету Харківського держ. ун-ту); В.І. Карасьов (канд. екон. наук, перший заступник голови правління КОО Товариства “Знання” України (керівник проекту “Журнал “Банківська справа”)); Т.Т. Ковальчук (д-р екон. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, м. Київ); Л.Л. Лазебник (д-р екон. наук, професор кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки Державного податкового ун-ту); І.О. Лютий (д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів економічного факультету Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка); І.І. Мазур (д-р екон. наук, професор кафедри екологічного менеджменту та підприємництва економічного факультету Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка); С.В. Міщенко (д-р екон. наук, професор кафедри фінансових технологій та консалтингу Львівського нац. ун-ту імені Івана Франка); С.В. Науменкова (д-р екон. наук, професор кафедри фінансів економічного факультету Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка); В. Нойманн (д-р екон. наук, професор, гостьовий професор українсько-німецької кафедри екологічного менеджменту та підприємництва економічного факультету Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка); С.М. Панчишин (д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри аналітичної економіки та міжнародної економіки Львівського нац. ун-ту імені Івана Франка); В.П. Розумний (канд. філос. наук, головний редактор видавництва “Знання” (відповідальний секретар журналу)); С.О. Рибак (канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського нац. ун-ту культури і мистецтв); Т.С. Смовженко (д-р екон. наук, професор, м. Львів), А. Таубаев (д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи Карагандинського економічного ун-ту Казспоживспілки, Казахстан).